

**XITOIY NOVELLALARDA MILLIY BAYRAM, MAROSIM VA
AN`ANALARNING BERILISHI**

Xasanova Shaxzoda

Oriental universiteti o`qituvchisi

Orcid 0000-0001-6517-0252

E-pochta: xasanovashaxzoda@gmail.com

Tel: (97)8447818

G`aybullayev Sherali Toshkent o`g`li

Oriental universiteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ma`lumki hech bir asar o`tmish manzarasini badiiy adabiyot singari ikir-chikirlarigacha batafsil aks ettira olmaydi. Shu ma`noda, Pu Sungling asarlari xitoy xalqlari hayotining in`ikosi, madaniy merosining ajralmas qismi, xitoy jamiyatida turli tabaqalar, hayoti va o`ziga xosliklari haqida fikr yuritishga imkon beruvchi manbalar manbaidir. Shunday qimmatli manbalarni bugungi kungacha yetib kelishiga hissasini qo`shgan muallif Pu Sungling, ijodi davomida ko`plab qisqa hikoyalari orqali xitoy an`analari xususiyatlarini deyarli o`zgarishsiz saqlab qolgan boy merosni ko`rgan va bilganlaridan foydalangan holda kelajak avlodga meros qilib qoldirgan buyuk shaxlardan biridir.*

**Kalit so`zlar:** *badiiy adabiyot, Pu Sungling, xitoy xalqi hayoti, madaniy meros, xitoy an`analari.*

Umuman xitoyda qadimgi davrlardan boshlab turli bayramlarning kichik ko`rinishlarini novellalarda, xususan, Pu Sunglingning rivoyatlarida ham uchratishimiz mumkin bo`ladi.

M.X.Mahmudxo`jayev va J.T.Ziyamuhamedovlarning "Lyao Jay rivoyatlari" asarining birinchi qismidagi hikoyalarni tahlil qilar ekanmiz, unda xitoy an`analarining nozik jihatlari Pu Sungling tomonidan o`ta mohirlik bilan bayon etilgani va mualliflar tomonidan nozik did bilan so`z sehridan foydalangan holda tarjima qilingani hamda kitobxonga oddiy qilib tushuntirilib berilishini ko`rish mumkin.

Bevosita to`y marosimlaridan hisoblangan uylanish mavzusiga bag`ishlangan haqiqiy arxaiksyujet – mo`jizaviy (totem, hayvon) xotinlar, ba`zida esa nikoh ta`qiqini buzganlari uchun yo`qolib qolgan va ko`p sinovlardan so`ng qaytib kelgan erlar haqidagi asarlar syujetidir.

Pu Sungling asarlarida ham uylanishning nikohga bog`liq sinovlaridan oldin ro`y berishi va sinovlarga e`tibor ta`qiqlarga qaraganda kamroq bo`lganida payqash qiyin. Buning asosiy sababi, tulki ayolga, ilon ayolga, igna ayolga uylanish maqsadi bunday xotinning ishlab chiqarish qudratidan mahsulot (asal, madaniy o`simliklar va b.)

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

tayyorlash ustasi sifatida foydalanishda namoyon bo`ladi. Uylanish bu yerda aslida vosita, ko`pgina sehrli ertaklarda bo`lganidek, maqsad emas.⁴

III-VI asrlarda xitoy hikoyalarida bunday “beka”larning bir muddat o`zlarining xotin qiyofalarini yashirib yurishlarida namoyon bo`ladi. Jumladan, Gan Baoning “Ruhlar haqida qaydlar to`plami”da qush-xotin haqida hikoya mavjud.

“Bir yigit dalada patlardan kiyim kiygan qizlarni ko`rib qolibdi. Yigit ularni qush ekanini bilmay, bittasining ko`ylagini yashirib qo`yibdi. O`sha qiz unga xotin bo`libdi va unga uch o`g`il tug`ib beribdi. Biroq pat ko`ylagi yashirib qo`yilgan joyni aniqlagach, uni olib uchib ketibdi.”⁵

“劳山道士” (“Laoshanlik rohib”) rivoyatida rohibning sehrgarlik kuchi yordamida ajoyib bayram o`tkazilgani, unda hamma shod hurram bo`lgani, shogirdlarning ustoz rohib may bilan siylagani, oy farishtasining ajoyib raqsi va oy farishtasining stol ustidagi kuaiziga aylanib qolishi yuksak mahorat bilan bayon etilgan.

“袖里姻缘” (“Yeng ichidagi nikoh ahdi”) rivoyatida Shang ismli o`qimishli odam va Xuy Ge o`rtasidagi muhabbatning boqiyliqi haqida va bunda Gung ismli rohibning mahorati juda chiroyli tarzda kitobxonga yetkaziladi.

Rohibning yaxshiligi va to`g`ri maslahatiga amal qilgan Shang oxir oqibat o`zi yoqtirgan muhabbatiga erishadi, bunda uning boylikka berilmagani, podshoning Surayyosining sog`ayishiga qo`shgan xissasi uni baxtga erishishiga sabab bo`ladi. Shuningdek, bu hikoyada rohibning dafn marosimi podshoh tomonidan amalga oshirilishi uning do`stiga bo`lgan hurmatini ifodalaydi.⁶

Yoki “阿绣” (“A Shyu”) rivoyatida, Gaycho`ga mehmon bo`lib kelgan Liu Zigu kutilmaganda qalbida uyg`ongan muhabbatini asrab avaylashi, A Shyuning odobli qizlarga xos notanish yigitga nisbatan munosabati, ota-onaga hurmat milliy urf-odatlariga amal qilingan holda to`y marosimlarining amalga oshirilishini ezgulikning biror vositalari, xususan, “Tulki ruhi” orqali har doim yaxshilik qilganini ko`rish mmukin.

“青风” (“Ching Feng”) nomli rivoyatda qizning go`zal tarbiyasi va odobini namuna sifatida aytishimiz mumkin bo`ladi. Chyu Bing va Ching Fengning kutilmagan uchrashuvidan xabar topgan Ching Fengning tog`asi uni koyiganida, u odob bilan boshini egib uyga kirib ketadi. Qiz yigitning chin sevgisidan albatta xabardor bo`lsada uyidagilarga biror ortiq gap ayta olmaydi. Hattoki, “.... Chol ham qizning ortidan uyga kirdi. Shunda Chyu Bing yaqin orada cholning Ching Fengni so`kayotganini va haqoratlayotganini, Ching Feng esa, sekin yig`layotgan tovushini eshitdi, bunda Chyu Bingning yuragi rosa ezildi. Chyu Bing beixtiyor: Ayb menda, bu voqeaga Ching Fengning hech aloqasi yo`q. iloji bo`lsa uni kechiring, yo`qsa meni o`ldiring, men bunga loyiqman!”, - deb baland tovushda baqirib yubordi. Albatta ularning bu suxbatidan biror naf chiqmadi, biroq yigit qizni sira unuta olmadi, uning muhabbati kun sayin kuchayib

⁴ J.T.Ziyamuhamedov. O`rta asr novellalari. Toshkent, 2010.-B.71.

⁵ O`sha manbaa. B.72.

⁶ O`sha manbaa. B.36.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

faqat Ching Feng haqida o'ylay boshladi. Kunlardan bir kun yana tasodif tufayli, qizni uchtarib qolgan Chyu Bing uni aslida qiz emas, balki, tulki ekanligidan xabar topdi, biroq yigitning qizga bo'lgan munosabati, muhabbati o'zgarmadi. Shu tariqa ular birga hayot kechira boshladilar. Oradan yillar o'tdi. Yigitning oliyjanoblighi cholni fojeadan qutqarib qoldi. Ching Feng va chol o'rtasidagi suxbat, Chyu bingga bo'lgan munosabatini o'zgartirdi va ular yana eski joyda baxtli hayot kechira boshladilar.

Bundan ma'lum bo'ladiki, chiroyli hulqli bo'lish, odob bilan bamaslahat ish qilish natijasida foydali natijalarga erishish mumkin. Bu holatlarning Pu Sungling novellalarida nechog'lik o'zining isbotini topganligini ko'rish mumkin.

Xitoyda bayramlar juda ko'pchilikni tashkil qiladi. Ular ichida katta tayyorgarliklar bilan nishonlanadigan bayram bu "Bahor bayrami"dir.

Bu bayramning ilk ko'rinishlarini Lyao Jay rivoyatlari asari 1-qismidagi "A Bao" rivoyatida ham uchratish mumkin, unda "Ching Ming bahor bayrami"da qizlarning sayrga chiqqani haqida aytib o'tiladi. Albatta bu bayram bugungi kundagi Xitoyda nishonlanadigan "Bahor bayrami"dan farqli o'laroq aprel oyining 4-6 chi kunlarida nishonlanadi. Bayram kunlari xitoyliklar mo'zorni tozalab, ota-onalarini eslashadi, qirlarga sayr qilib, tabiat quchog'ida bo'ladilar. Bu bayram biz o'zbeklarning hayit ayyomi va unda amalga oshiriladigan marosimlariga o'xshab ketadi.

Yoki asarda keltiriladigan "Qora chigirtka" rivoyatiga e'tiborni qaratadigan bo'lsak. Umuman xitoyda qadimgi davrlardan boshlab, turli bayramlarning kichik ko'rinishlarini novellalarda, xususan, Pu Sunglingning rivoyatlarida ko'plab uchratishimiz mumkin bo'ladi. Bunga min dinastiyasi davridagi imperator va saroy vazirlari o'rtasida tashkillashtiriladigan "chigirtka urishtirish" o'yinini misol qilib keltirishimiz mumkin. Bu o'yinni "majburiy ko'rinishda" amalga oshirishda oddiy xalq aziyat cheksada, lekin vaqt o'tishi bilan bu holat madaniy ko'rinish olib, bugungi kunda bayramlarning bir qismi sifatida kichik bir ko'rinishga aylanganini ko'rish mumkin.⁷

Pu Sungling asarlarida madaniy tarqqiyot ne'matlarini qo'lga kiritish motivi, odatda dunyoga safar qilish bilan bog'liqdir. I degan qariya xitoy asotiri, garchi o'zga olamga safari haqidagi mifologik syujetning umumiy turi bilan o'xshash tomonlariga ega bo'lsada, Xitoy qahramoni Yevropa qahramonidan farqli o'laroq boshqa dunyoga, go'yo tasodifan tushib qoladi, u yerda birdan ayollar paydo bo'ladi (tadqiqotchilarning ta'kidlashicha bu haqidagi novellalarda ayollarning paydo bo'lishi o'z tub ma'nosini yo'qotib bo'lgan). Sehrgar xotin haqidagi hikoyalarning versiyalari ko'p bo'lib, ular arxaik tasavvurlarning g'ayritabiiy barqarorligini namoyish etadi.

Bu syujetlar asosida insonning homiy ruh bilan shahvoniy aloqasi mavzusi yotadi. "Beka" tanlab olgan nomzod, garchi uning oldiga tasodifan kelib qolganday ko'rinsa-da, aslida "beka" uni avrab chaqiradi.

Bir turga mansub syujetlarni tadqiq etish bir paytlar Xitoyda homiy-ruh va uning inson bilan munosabati haqidagi keng tarqalgan rivoyatlar qatlami bo'lganini tahmin

⁷ Bu haqda to'liq I.N. Bekmuratovning "Xitoy milliy bayramlari" asariga qarang.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

qilish imkonini beradi. Avlodlarning bir turga mansub syujetlarni taqqoslashi esa ularni semantik mohiyatini, shuningdek, dastlabki tuzilishini ahiqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. J.T.Ziyamuhamedov. O`rta asr novellalari. Toshkent, 2010.-B.71.
2. Bu haqda to`liq I.N. Bekmuratovning “Xitoy milliy bayramlari” asariga qarang.
3. Lavozimlarga davlat imtihonlari orqali tayinlash tizimi Xitoyda Xan imperatori U Di(mil.av. 140-87 yillarda hukmronlik qilgan) davrida vyjudga kelgan.
4. Алексеев В. М., Китайская классическая проза. –М, 1958.- С.4-6
5. Akademik V.M.Alekseyev Pu Sunglingni “ doimiy talaba” deb ataydi va ijodida davlat imtihoniga topshirishga jur’at etganlarni aniq va yorqin bo’yoqlarda tasvirlay olishi zamirida o’zining bunday hollardagi omadsizligi yotar edi , deb hisoblaydi.
6. Dots. Ziyamuhamedov J.T. O`rta asr xitoy novellalari .- T, Tosh.D.SH.I institute, 2010.- B.14-15

